

УДК 37.048.4:159.922
DOI 10.32342/2522-4115-2018-16-8

О.А. ДНІПРОВА,
*кандидат медичних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки та психології
Університету імені Альфреда Нобеля (м. Дніпро)*

Т.В. ЄРМОЛАЄВА,
*старший викладач кафедри педагогіки та психології
Університету імені Альфреда Нобеля (м. Дніпро)*

Н.О. ЧЕРНЯК,
*старший викладач кафедри прикладної лінгвістики
та методики навчання іноземних мов
Університету імені Альфреда Нобеля (м. Дніпро)*

ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ ТА ВИБІР ПРОФЕСІЇ

У статті аналізується проблема гендерних стереотипів та їх взаємозв'язку з вибором професії. Визначено загальні теоретико-методологічні підстави для дослідження самостійності вибору професії, підбрано комплекс методик, адекватних меті дослідження, продіагностовано та проаналізовано виміри ступеня андрогінності та їх взаємозв'язок з вибором професії.

Ключові слова: гендер, фемінність, маскуліність, стать, стереотип, професійне самовизначення.

Постановка проблеми. У наш час у сучасному суспільстві дуже велику роль відіграють стереотипи. Саме стереотипи часто впливають на наш вибір, на наші уподобання та пріоритети у житті.

Стереотипне мислення притаманне більшості людей. Стереотипи формуються в нас протягом життя, на основі тих чи інших подій, спостережень, виховання, переконань.

Кожного дня ми стикаємося з цим явищем. Існує величезна кількість соціальних стереотипів, серед яких гендерні стереотипи – культурно та соціально обумовлені уявлення про якості і норми поведінки чоловіків і жінок. Згідно з припущенням Е. Іглі, причиною формування гендерних стереотипів є відмінності чоловічих і жіночих соціальних ролей. Типово чоловічий образ включає в себе набір рис, пов'язаних з професійною компетенцією, раціональним мисленням і активною життєвою позицією, а типово жіночий – з соціальними і комунікативними навичками, душевною теплотою та емоційною підтримкою.

Універсальною життєвою цінністю на сучасному етапі серед представників різних професій виявляється прагнення до досягнень, і в цьому поєднуються як традиційно фемінні так і маскуліні переваги. Наприклад, виявилось, що жінки-військовослужбовці одночасно характеризуються більш високими показниками товариськості, сміливості та самоконтролю порівняно з представниками цієї ж професії – чоловіками. Дослідження у сфері гендерної психології стали особливо актуальними останнім часом у зв'язку з мінливими соціально-економічними умовами життя населення, особливо в економічно розвинених країнах, причому одним з перспективних напрямів визнається вивчення мінливості залежно від професійного вибору. Тому для нас важливо з'ясувати, як впливають гендерні стереоти-

пи на вибір майбутньої професії. Стереотипи як несвідомі стандарти поведінки відіграють негативну роль у ситуаціях, де потрібна повна інформація і об'єктивна оцінка; іноді стереотипи як застигли конструкції сприяють виникненню і закріпленню упереджень, неприязні до нового. Усі стереотипи, а соціостатеві особливо, неможливо змінити миттєво, революційним шляхом; як і вся сфера суспільної свідомості, ці стереотипи змінюються вкрай повільно, чим і зумовлена живучість і трансляція їх з покоління в покоління [6].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематику гендерних стереотипів вивчали: Дж. Хантер, Р.Р. Верма, Т.В. Бендас, Ш. Берн, И.С. Кон, А.А. Чекаліна та ін. [1–5].

Мета статті – виявити вплив гендерних стереотипів на вибір професії.

Виклад основного матеріалу. У дослідженні брали участь 65 досліджуваних, 35 жінок та 30 чоловіків віком від 20 до 35 років різних професій.

Методики дослідження:

1. Методика виміру ступеня андрогінності С. Бем.
2. Опитувальник на виявлення самостійності обрання професії.
3. Модифікована версія методики ступеня андрогінності С. Бем.

На першому етапі досліджуваним було запропоновано методику С. Бем на виявлення андрогінності.

Дослідження показало такі результати (рис. 1)

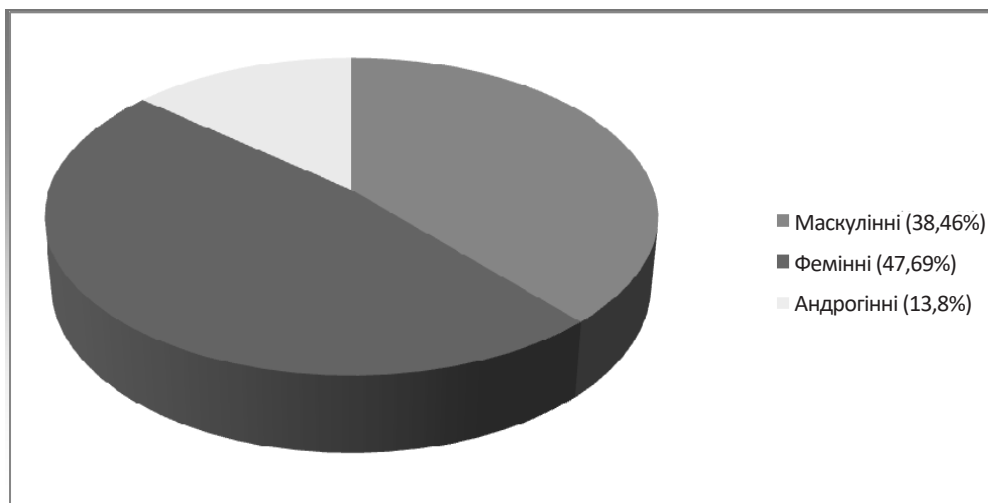

Рис. 1. Виявлення андрогінності

Таким чином, серед респондентів було виявлено дві майже рівні більші групи. Розподіл респондентів виявився таким: маскулінні – 38,46%, фемінні – 47,69, андрогінні – 13,8%. Це говорить про те, що маскулінні риси мають 25 досліджуваних (з них 22 чоловіки та 3 жінки); фемінні – 31 досліджуваний (29 жінок, та 2 чоловіків); андрогінні – 9 досліджуваних (3 жінок та 6 чоловіків).

Другим етапом дослідження було виявлення у досліджуваних самостійності вибору власної професії. Учасникам було запропоновано пройти дослідження за опитувальником на виявлення самостійності обрання професії за В.Б. Успенським.

За обробленими результатами респонденти розділилися майже на дві рівні частини (рис. 2).

Дані діаграми на рис. 2 показують таке: 55,38% (36 респондентів) самостійно обирали свою професію та 44,6% – не самостійно (29 респондентів).

Після виокремлення у вибірці групи, респонденти якої самостійно обирали власну професію, далі будемо звертати більшу увагу саме на неї, але не відкидаючи результатів іншої групи.

Наступним кроком стало проведення дослідження за модифікованою методикою С. Бем на виявлення ступеня андрогінності. Питання в методиці змінено на такі, що відображають риси професії досліджуваних. Результати виглядають таким чином (рис. 3).

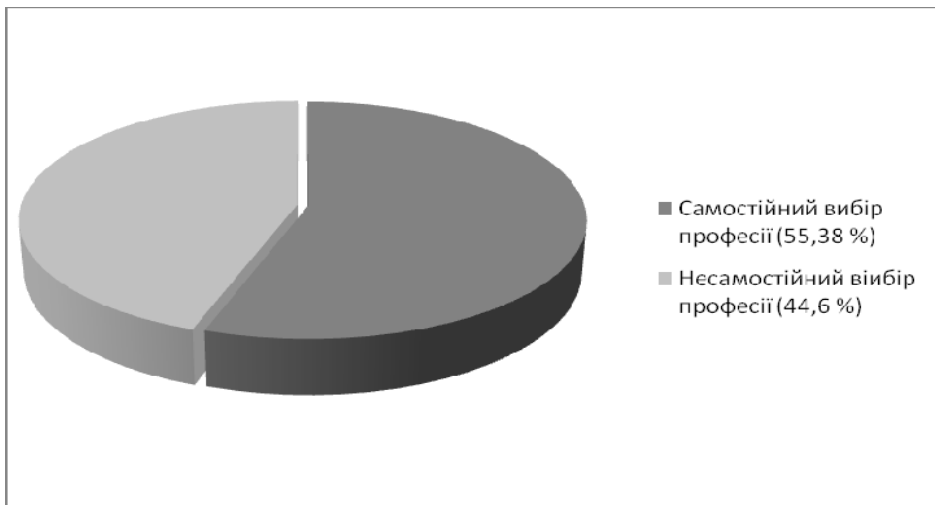

Рис. 2. Самостійність вибору професії

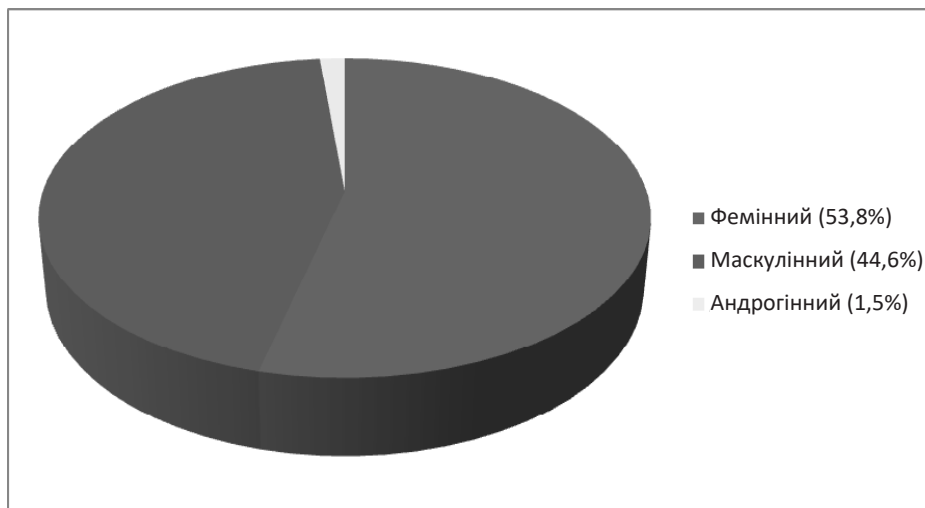

Рис. 3. Ступінь андрогінності за загальною вибіркою

Таким чином, ми отримали результати за загальною вибіркою: фемінних – 53,8% (30 жінок, 4 чоловіки), маскулінних – 44,6 (25 чоловіків, 4 жінки), андрогінних – 1,5% (1 чоловік та 1 жінка). Ця діаграма показує результати, які поділяються теж майже на дві рівні частини. Отже, можемо зробити припущення, що жінки насправді обрали професії, які відображають жіночі риси, а чоловіки – чоловічі (рис. 4).

Вибірка досліджуваних, що самостійно обрали професію, показує такий результат: фемінних – 50%, маскулінних – 47,2, андрогінних – 2,7%.

З даних діаграм можна наочно побачити, що вибірка знову поділяється на дві рівні частини. Також слід зазначити, що серед фемінної групи – 97% жінок, а серед маскулінної – 98% чоловіків.

Оскільки виявлено групу, що зробила свій вибір професії самостійно, можемо припустити, що саме у цій вибірці досліджувані могли б мати гендерні стереотипи при виборі професії.

Зіставивши результати першої методики (С. Бем на виявлення ступеня андрогінності) з третьою (С. Бем на виявлення ступеня андрогінності професії) та проаналізувавши результати опитувальника (зокрема відповідність професії), отримуємо таке (рис. 5).

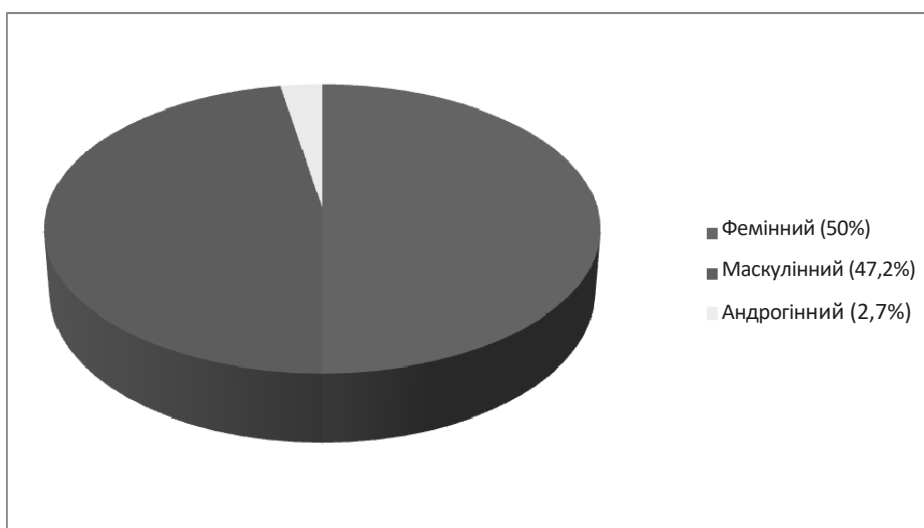

Рис. 4. Вибірка досліджуваних, що самостійно обрали професію

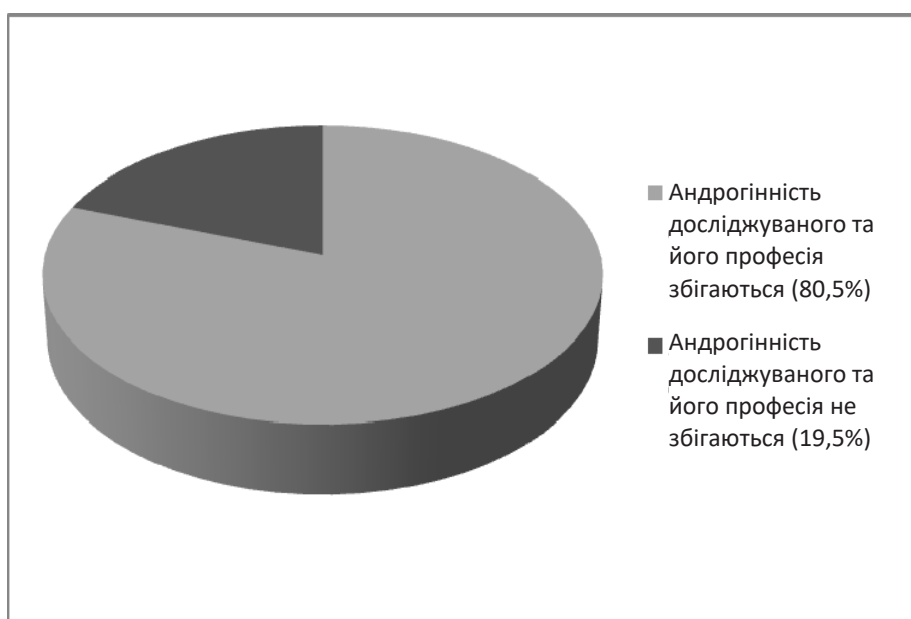

Рис. 5. Порівняння результатів методик

Для підбиття остаточних підсумків нашого дослідження було проведено кореляційний аналіз. Аналізу підлягали результати дослідження першої та третьої методик. Тобто ми порівняли результати того до якого гендеру досліджувані відносили себе, і того, до якого гендеру досліджувані відносили свою професію.

За результатами ми отримали коефіцієнт кореляції – 0,43, що свідчить про залежність значень. Тобто між власним гендером та гендером обраної професії існує зв'язок.

Це підтверджується зібраним нами матеріалом у респондентів.

Адже 32 жінки з 35 обрали собі професії типу «людина – людина», з них – 6 вихователів, 4 вчителі, 3 перукарі, 7 продавців, 2 директори підприємства та 10 лікарів.

З іншого боку, 25 з 30 чоловіків мали професії типу «людина – техніка», серед них такі як: 4 механіки, 2 монтажники, 7 водіїв, 3 інженери, 4 будівельники та 5 пекарів.

Отже, в контексті дослідження впливу гендеру на вибір професійної сфери можна зробити висновок про те, що молода людина, замислюючись над питанням професійного самовизначення, з одного боку, спирається на свої інтереси і схильності, багато в чому обумовлені гендерною приналежністю, з іншого – враховує поширені в суспільстві уявлення про професійні сегрегації за принципом гендерних стереотипів, зупиняючи свій вибір на тій сфері професійної діяльності, яка традиційно вважається типовою для того типу гендеру, з яким він асоціює себе. При цьому юнаки, як правило, виявляються в більш виграшній ситуації, оскільки гендерні стереотипи у сфері професійної діяльності приписують маскулітному типу гендеру більш висококатусні високооплачувані професії, крім того, навіть у тому випадку, якщо юнак, найчастіше через переважання фемінного типу гендеру вирішив самореалізуватися в типово жіночій професії, він перебуває в більш виграшному становищі і сприймається як «цінний працівник», на відміну від жінок, які вирішили внаслідок вираженої маскулітності побудувати свою кар'єру в типово чоловічій сфері діяльності удостоюються лише поблажливості на свою адресу. Гендерні стереотипи можуть негативно позначатися на самореалізації чоловіків і жінок, виступати бар'єром у розвитку індивідуальності.

Таким чином, гендерні ролі і гендерні стереотипи, впливаючи один на одного, визначають один одного. Стереотипи встановлюють ті завдання, які повинні бути виконані чоловіком чи жінкою, а щоденне спостереження за виконанням цих завдань чоловіками і жінками підтверджує дійсне існування цих стереотипів.

У житті кожної людини настає момент, коли доводиться вирішувати, де продовжити освіту або куди піти працювати, тобто практично вибрати професію, свій життєвий шлях. Кожній людині надано право на вибір професії, рід занять і роботи. Однак це право, як показує практика, інколи дуже важко реалізувати – не вистачає знань про професії, ті вимоги, які вони ставлять до особистості працюючого, та вміння оцінити власні здібності, виявити свої інтереси. Щоб уникнути прикрих помилок при виборі професії і подальших розчарувань, обрати єдино правильний шлях, треба враховувати гендерні стереотипи.

Список використаних джерел

1. Бендас Т.В. Гендерная психология: учеб. пособие / Т.В. Бендас. – СПб.: Питер, 2005. – 431 с.
2. Берн Ш. Гендерная психология / Ш. Берн. – СПб.: Прайм – ЕВРО-ЗНАК, 2001. – 321 с.
3. Введение в гендерное исследование: учеб. пособие. Ч. 1 / под ред. И.А. Жеребкиной. – Харьков: ХЦГИ, 2001; СПб.: Алетейя, 2001. – 708 с.
4. Кон И.С. Введение в сексологию / И.С. Кон. – М.: Медицина, 1988. – 320 с.
5. Кпецина И.С. Практикум по гендерной психологии / И.С. Кпецина. – СПб.: Питер, 2003. – 479 с.
6. Лембрик С.П. Статеворольова соціалізація: медико-біологічний та соціокультурний аспекти аналізу / Л.Е. Орбан-Лембрик, С.П. Лембрик. – Івано-Франківськ: Плай, 1999. – 292 с.

References

1. Bendas, T.V. (2005). *Hendernaia psikhologhiia* [Gender Psychology]. Sankt Peterburh, Piter Publ., 431 p. (In Russian).
2. Bern, Sh. (2001). *Hendernaia psikhologhiia* [Gender Psychology]. Sankt Peterburh, Praitm - EVRO-ZNAK Publ., 321 p. (In Russian).
3. Zherebkina I.A. (ed.). (2001). *Vvedenie v hendernoie issledovanie. Chast 2* [Introduction to Gender Studies. Part 2]. Kharkov, KhTshI Publ., Sankt Peterburh, Aleteiia Publ., 708 p. (In Russian).
4. Kon, I.S. (1988). *Vvedennia v seksolohiu* [Introduction to sexology]. Moscow, Meditsina Publ., 320 p. (In Ukrainian).
5. Kpetsina, I.S. (2003). *Praktikum po hendernoi psikhologii* [Workshop on Gender Psychology]. Sankt Peterburh, Piter Publ., 479 p. (In Russian).
6. Lembryk, S.P. & Orban-Lembryk, L.E. (1999). *Statevo-rolova sotsializatsiia : medyko-biologichnyi ta sotsiokulturnyi aspekty analizu* [Sexual-role socialization: medical and biological and socio-cultural aspects of analysis]. Ivano-Frankivsk, Plai Publ., 292 p. (In Ukrainian).

Анализируется проблема гендерных стереотипов и их взаимосвязи с выбором профессии. Определены общие теоретико-методологические основания для исследования самостоятельности выбора профессии, подобран комплекс методик, адекватных цели исследования, продиагностированы и проанализированы измерения степени андрогинности и ее взаимосвязь с выбором профессии.

Ключевые слова: гендер, феминность, маскулинность, пол, стереотип, профессиональное самоопределение.

The article analyses the problem of gender stereotypes and their interrelations with the career choice. Writing the article, we defined the theoretical and methodological grounds for the study of the independent career choice, chose a set of methods which are adequate for the purpose of the study, diagnosed and analysed the degree of androgynity and its relationship with the choice of profession.

Key words: gender, femininity, masculinity, stereotype, professional self-determination.

Одержано 3.10.2018.